

СУСПІЛЬНА ОПІКА ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ НА БУКОВИНІ У КІНЦІ ХІХ – ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХХ СТ. У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

Кобилянська Л. І., Марчук М. В. Суспільна опіка дітей та молоді на Буковині у кінці ХІХ – першій третині ХХ століття у контексті розвитку соціальної роботи в Україні. У статті здійснено історико-педагогічний аналіз розвитку суспільної опіки дітей та молоді на Буковині у кінці ХІХ – першій третині ХХ ст. Автори розглядають суспільну опіку дітей та молоді як державно-громадський механізм, опікунсько-виховну систему, яка здійснюється в опікунсько-виховних закладах – установах для утримання, догляду, опіки, виховання, перевиховання та освіти соціально вразливих категорій дітей, підлітків та молоді.

На основі запропонованої періодизації висвітлено особливості розвитку теорії і практики суспільної опіки дітей та молоді в опікунсько-виховних закладах краю (органічне поєднання державної, релігійної та громадсько-приватної форм опіки; законодавча підтримка діяльності опікунсько-виховних закладів; диференційований характер комплектування й функціонування опікунських установ та ін.). Визначено, що основними типами опікунсько-виховних установ були захоронки, дитячі садки (для дітей дошкільного віку); притулки, сиротинці (для природних та соціальних сиріт); бурси, інтернати, пансіони, конвікти, гуртожитки (для шкільної та працюючої молоді); спеціальна школа-інтернат (для сліпих та глухонімих дітей); виправний заклад корекційно-педагогічного спрямування (для підлітків з девіантною поведінкою).

З'ясовано, що основні напрями опікунсько-виховної роботи, змістові та організаційні засади функціонування сиротинців, притулків, виправних та спеціальних установ, які працювали на Буковині у досліджуваній період, засвідчили якісні зміни у розвитку суспільної опіки дітей та молоді. Національні, релігійні громади і товариства ініціювали відкриття й утримання опікунсько-виховних закладів, сприяли залученню громадськості до участі у різних видах опіки дітей та молоді (збір коштів, організація просвітницьких й розважальних заходів). Визначено, що педагогічні засади функціонування опікунсько-виховних закладів Буковини досліджуваного періоду реалізовувались у таких

напрямах діяльності: опікунсько-доглядальницький, організаційно-опікунський, виховний, культурно-просвітницький та освітній. Форми, методи та засоби роботи залежали від мети та завдань опікунсько-виховного закладу, контингенту вихованців тощо.

Ключові слова: суспільна опіка дітей та молоді, опікунсько-виховні заклади, притулки, сиротинці, громадська та приватна ініціатива, Буковина, державне шкільництво.

Кобылянская Л. И., Марчук М. В. Общественная опека детей и молодежи на Буковине в конце XIX – первой трети XX столетия в контексте развития социальной работы в Украине. В статье осуществлен историко-педагогический анализ развития общественной опеки детей и молодежи на Буковине в конце XIX – первой трети XX века. Авторами предложена периодизация и освещены особенности развития теории и практики общественной опеки различных категорий детей и молодежи в попечительско-воспитательных заведениях края (единство государственной, религиозной, общественной и частной форм опеки; законодательная поддержка деятельности попечительско-воспитательных учреждений; дифференцированный характер комплектования и функционирования попечительских заведений и т.д.). Проанализированы основные направления попечительско-воспитательной работы, содержание и организационные основы функционирования детских домов, приютов, исправительных и специальных учреждений, особенности опеки в системе государственного образования края, влияние деятельности общественных, национально-культурных и религиозных объединений на развитие общественной опеки детей и молодежи в крае.

На основе анализа архивных источников авторы обозначили главные черты каждого этапа развития общественной опеки детей и молодежи на Буковине в конце XIX – первой трети XX века. I этап (1896–1914 гг.) – становление теории и практики общественной опеки; II этап (1914–1924 гг.) – усовершенствование теоретических разработок и практики деятельности попечительско-воспитательных учреждений; III этап (1924–1940 гг.) – стабильное развитие системы общественной опеки детей и молодежи на Буковине. Каждый из них характеризуется функционированием опекунско-воспитательных учреждений разных типов, в которых обеспечивались соответствующие условия для физического развития, обучения и воспитания детей-сирот и лишенных родительской опеки, начиная с раннего и дошкольного возраста (санитарный и врачебный уход, необходимое лечение; общее образование).

Подчеркивается, что в развитии общественной опеки детей и молодежи на Буковине в конце XIX – первой трети XX века важную роль

сыграли национально-культурные и религиозные общества, которые основывали приюты, сиротские дома, общежития для трудящейся молодежи, предоставляли значительную финансовую помощь разным категориям детей и молодежи, которые в ней нуждались.

Ключевые слова: общественная опека детей и молодежи, попечительско-воспитательные заведения, приюты, детские дома, общественная и частная инициатива, Буковина, государственное образование.

Постановка проблеми. В сучасній Україні у зв'язку з об'єктивними суспільними реаліями відбувається активне реформування системи опіки дітей та молоді на засадах нормативно-правової бази захисту дитинства і юності, відображеній у державних документах і програмах (Національна програма «Діти України», Національна стратегія профілактики соціального сирітства, закони України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» та ін.). Переорієнтація інтернатної системи на сімейні форми організації життя дітей-сиріт й позбавлених батьківського піклування, увага до попередження соціального сирітства, профілактики проявів девіантної поведінки у дитячому і молодіжному середовищі – лише декілька якісних ознак цього процесу. Разом з тим, окремі негативні тенденції продовжують зберігатися, а теоретичні розробки концепції опіки різних категорій дітей і підлітків напрацьовуються й апробуються досить повільно.

Водночас, історія опіки дітей та молоді в Україні упродовж століть накопичила зразки функціонування опікунсько-виховних систем державного, громадського, благодійницького спрямування. Особливе місце проблематика суспільної опіки дітей та молоді займала у кінці ХІХ – першій третині ХХ ст. – переломному періоді української історії, позначеному змінами соціально-політичного устрою, освітньо-культурного розвитку. Буковина, яка у ці роки була складовою спочатку Австро-Угорщини, а згодом Румунії, накопичила досвід опіки соціально незахищених дітей і молоді, який необхідно вивчити, узагальнити, адаптувати й творчо використати у нових соціальних умовах.

Аналіз останніх досліджень. Узагальнення й систематизація наукових пошуків учених з проблематики суспільної опіки дітей та молоді дають змогу стверджувати, що ці проблеми розглядаються у контексті педагогічної, історико-педагогічної, соціально-педагогічної, психологічної наук. Йдеться про праці українських і зарубіжних науковців, у яких розкрито питання освітньої підтримки, соціально-педагогічної допомоги дітям та молоді (О. Безпалько, І. Зверева, 100

А. Капська, О. Карпенко, Ж. Петрочко, В. Поліщук та ін.), проблема соціального сирітства, захисту дитинства в Україні, теорії і практики опіки та піклування (Л. Артюшкіна, О. Карпенко, І. Пеша, А. Полянничко та ін.), зокрема й у контексті опікунської педагогіки (С. Бадора, І. Курляк, Д.-К. Мажец, Б. Ступарик).

Історико-педагогічний аспект суспільної опіки дітей та молоді розкрито у дослідженнях, присвячених аналізу досвіду державної, громадської, церковної й приватної опіки в Галичині (Р. Воляннюк, Д. Герцюк, Х. Дзюбинська, Т. Завгородня, І. Комар, З. Нагачевська, Л. Фуштей, М. Чепіль та ін.), Наддніпрянській Україні (І. Голубочка, С. Заєць, Л. Штефан, Л. Фуштей, Т. Янченко та ін.) в другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. У працях В. Звоздецької, Л. Кобилянської, І. Ковальчук, О. Пенішкевич, І. Петрюк, Л. Платаш, Г. Постевки, І. Руснака, Л. Тимчук, І. Червінської, Т. Шоліної та ін. здійснено аналіз генези шкільництва й педагогічної думки краю у кінці ХVІІІ – першій третині ХХ ст., діяльності національно-культурних товариств, зокрема й у напрямі освітньо-виховної підтримки дітей-сиріт та молоді, що потребувала опіки. Констатуємо значення даних наукових досліджень, зазначимо, що суспільна опіка дітей та молоді на Буковині у кінці ХІХ – першій третині ХХ століття ще не стала предметом окремого наукового аналізу.

Формулювання мети статті. З огляду на вищезазначене метою публікації визначено здійснення історико-педагогічного аналізу процесу розвитку суспільної опіки дітей та молоді на Буковині у кінці ХІХ – першій третині ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважаємо, що суспільна опіка дітей і молоді – це, з одного боку, феномен соціально-політичної сфери, ознака функціонування держави, який має соціогенетичну обумовленість, тобто представлений власною історією і генезою, має діяльнісні (матеріальні) форми, базується на звичаєвих (моральних) та правових (юридичних) засадах, економічних законах і принципах, закріплений у законодавстві, а з іншого – явище, процес й феномен культурно-освітнього розвитку суспільства, тобто система відповідних дій державних, громадських інституцій, окремих громадян, спрямованих в основному на дітей, які втратили батьків або знаходяться в ситуації відсутності такої опіки у власній родині, в умовах бездоглядності чи безпритульності. На кожному історичному етапі йому притаманні визначені об'єкти й суб'єкти, «ідеологія», базована на парадигмі допомоги та взаємодопомоги, він знаходить відображення й інтерпретацію у масовій свідомості, що стимулює явище доброчинності. Суспільна опіка дітей та молоді як явище соціального життя, культурно-освітньої сфери будь-якого суспільства передбачає цілеспрямовану, організовану діяльність державних інституцій, церкви, громадських

об'єднань, окремих осіб, націлену на забезпечення реалізації життєвих потреб громадян незахищених категорій, перш за все – дітей та молоді, захист їх прав та інтересів. Якщо йдеться про категорії «діти» та «молодь», то опікунська робота має яскраво виражений освітньо-виховний характер. Зміст, напрями, види, форми та методи опікунської діяльності історично змінні, національно забарвлені у відповідності до традицій певного народу, залежать від рівня соціально-економічного, політико-культурного та соціально-освітнього розвитку конкретного соціуму, держави.

Суспільна опіка дітей та молоді стосується дітей, підлітків та молоді природних та (чи) соціальних сиріт, дітей з особливими потребами, а також бездоглядних, безпритульних, «дітей вулиці», «дітей у складних життєвих обставинах». Діяльнісною основою функціонування суспільної опіки є ідея про важливість координації роботи державних інституцій, бізнесу, громадських організацій, окремих осіб (добровольців, меценатів) у вирішенні соціальних, освітніх, виховних та інших проблем конкретної особистості. Суспільна опіка як державно-громадський механізм є опікунсько-виховною системою, у структурі якої основне місце займають опікунсько-виховні заклади – установи для утримання, догляду, опіки, виховання та освіти кризових категорій дітей, підлітків та молоді (сиріт, позбавлених піклування, бездоглядних, безпритульних). Вони можуть мати державний, громадський, приватний, конфесійний, благодійницький характер заснування та функціонування, серед основних напрямів їх роботи – піклування та догляд за дітьми; виховання і освіта.

Відзначимо, що в кінці XIX – першій третині XX століття суспільна опіка дітей та молоді в Україні трансформувалась від державно-релігійної та приватно-благодійницької форм (до 1917 року) до кардинального переходу до суспільних (інтернатних) форм опіки дітей та шкільної молоді у радянські часи [6, с. 210-305]. Відповідно на Буковині суспільна опіка дітей та молоді у досліджуваній період розвивалась у соціально-економічних та культурно-освітніх умовах двох різних державних утворень (Австро-Угорщини та Румунії), що відображали, з одного боку, об'єктивні процеси капіталізації суспільства, господарства і пов'язані з ними політичні (війна, окупація), соціальні (складні умови життя більшості громадян, неможливість батьками виконувати свої виховні функції повною мірою), освітні (збільшення потреби в освічених громадянах, розвиток шкільництва, діяльність учителів, громадськості), культурно-просвітницькі (функціонування національно-культурних, просвітницьких, товариств) явища, а з іншого боку, конкретно-історичні риси буковинського суспільства кінця XIX – першої третини XX ст. (поліетнічність, полікультурність та поліконфесійність краю, відносно сталий та однорідний соціальний склад населення, консолідаційні

процеси як умова збереження розвитку краю).

З огляду на вище зазначене, суспільна опіка дітей та молоді на Буковині у кінці XIX – першій третині XX століття як історико-педагогічне явище пройшла у своєму розвитку декілька етапів, виокремлення яких здійснено нами на основі системи критеріїв: історичного, який передбачає розгляд суспільної опіки в краї у загальному контексті суспільно-історичних подій; організаційного, який відображає еволюцію системи опікунсько-виховних закладів краю; науково-теоретичного, що визначається розвитком проблематики суспільної опіки дітей та молоді у педагогічній думці краю; громадсько-благодійницького, який окреслений визначенням ролі у розвитку суспільної опіки дітей і молоді національно-культурних товариств, громадських організацій, конфесійних общин, окремих громадян.

Відповідно до вище названих критеріїв виокремлюємо послідовні етапи розвитку суспільної опіки дітей та молоді на Буковині у кінці XIX – першій третині XX століття: I – 1896–1914 рр. – етап становлення теорії і практики суспільної опіки на Буковині; II – 1914–1924 рр. – етап удосконалення теоретичних засад та практики опікунсько-виховної роботи у краї, III – 1924 – 1940 рр. – етап сталого розвитку системи суспільної опіки дітей та молоді на Буковині.

На основі аналізу архівних документів визначено, що I етап відбувався у соціокультурних обставинах розвитку краю як складової частини Австро-Угорщини і характеризувався активною діяльністю з організації системи опікунсько-виховних установ, яка набула цілісності та сталих ознак. Основними типами опікунсько-виховних установ у краї були захоронки, дитячі садки – для дітей дошкільного віку; притулки, сиротинці – для природних та соціальних сиріт; бурси, інтернати, пансіони, конвікти, гуртожитки – для шкільної та працюючої молоді; спеціальна школа-інтернат – для сліпих та глухонімих дітей; виправний заклад корекційно-педагогічного спрямування – для підлітків з девіантною поведінкою.

З'ясування кількісної характеристики розвитку опікунсько-виховних закладів на першому етапі можливо здійснити шляхом аналізу звітів Крайової шкільної ради, які містилися у часописах краю. Так, у 1904/1905 н. р., свідчить допис в газеті «Буковина», «Публичних приютів в Чернівцях немає, зате є приватні»: один сирітський католицький притулок, утримуваний добродійним товариством, при якому працювала однокласова школа, і виховувалось 24 дівчинки; єврейський сирітський притулок приватної фундації цісаря Франца-Йосипа, в якому утримувалось 20 хлопчиків і 17 дівчаток; 2 приватні «конвікти» (гуртожитки, заклади інтернатного типу – Л. К., М. М. – прим.) дівочі, які утримували Гертруда Бергер і Ольга Волянська. У місті працювало 3 «діточі огородці»: один при учительській семінарії з 60 дітьми, і два

приватні – А. Вест з 26 дітьми і монастирський сестер ім. Родини Марії, де жило 16 дітей [5, с. 1-2]. Таким чином, в Чернівцях працювало 7 опікунсько-виховних закладів різних типів.

Перша захоронка, заснована зусиллями Товариства «Мироносиці» 1896 р., активізувала роботу з налагодження опіки дітей дошкільного віку. Рух із відкриття захоронок відіграв подвійну роль, з одного боку, розвивалась система освіти з усіма ланками, передбаченими законодавством, а з іншого, здійснювались реальні кроки із суспільної опіки дітей-дошкільників бідних міських родин. Дитячі захоронки перед війною утримували: «Мироносиці» (1896–1897 рр.; 1910 р.; 1911 р.); «Жіноча Громада» (1907 р., 1910 р.); «Товариство православних русинок» (1908 р.); «Кружок Жіночої Громади» (1912 р.) [3, а. 1-2].

На 1 етапі розвивались інші форми суспільної опіки: шкільні об'єднання допомоги бідним учням; повітові сирітські каси; фундація стипендій приватними особами та об'єднаннями; державні виплати на підтримку осіб, що брали під опіку дітей-сиріт тощо. Відбувалась розробка законодавства у галузі опіки дітей та молоді, встановлювались партнерські стосунки у фундації та підтримці закладів опіки дітей та молоді між державою та громадськими, релігійними товариствами, церквою. У ці ж роки започатковано основні напрями теоретичних розробок проблем суспільної опіки дітей та молоді буковинськими освітянами та громадськими діячами І. Герасимовичем, І. Карбулицьким, О. Поповичем та ін.

Виокремлення II етапу пов'язане у зв'язку із розширенням категорій знедолених дітей та підлітків, що потребували опіки (діти війни, безпритульні, воєнні сироти та ін.) й необхідністю забезпечити їх життєві та освітньо-виховні потреби у діючих опікунсько-виховних закладах краю. Зміна державного підпорядкування Буковини (окупація її території Румунією) сприяла включенню опікунсько-виховних установ до системи державного шкільництва і соціального захисту дітей та молоді.

Архівні документи підтверджують, що окремі опікунсько-виховні заклади продовжували свою роботу і в період воєнних дій. Так, звіт начальниці притулку у районі Чернівців Монастирсько Аурелії Малікієвич за 1917 р. свідчить, що нею були отримані незначні (140 Корон) кошти на підтримання життєдіяльності закладу [2, арк. 5]. У письмовому звіті вона зазначає, що особливо складно було працювати під час третьої російської окупації, однак притулок не занепадав [2, арк. 6]. У період війни у ньому були не тільки сироти, а й школярі народної школи району Монастирсько Чернівців. Національні сиротинці – державні, конфесійні, приватні – були основною формою опікунсько-виховних закладів на цих етапах [1].

Удосконалення правових засад опіки активізувало діяльність національно-культурних та релігійних товариств, які відновили свою

роботу в умовах війни і у повоєнні роки, розширили її у напрямі культурно-просвітницької та виховної опіки дітей та молоді. Варто підкреслити, що діяльність українських товариств знаходилася під особливим контролем. Зокрема, Державний секретаріат праці, промисловості і соціальної опіки у серпні 1919 р. у звіті про їх діяльність у роки війни згадує про роботу інтернату і будинку сиріт в Чернівцях; товариства «Буковинська українська православна шляхта», а також подає список українських благодійних товариств, інтернатів і сиротинців в Чернівцях станом на 1 серпня 1919 р. Відповідно до нього у краї діяли: Товариство «Буковинська українська православна шляхта», засноване 10.07.1906 р. з метою збереження культурних і економічних інтересів української шляхти, яке утримувало дівочий інтернат; «Товариство православних русинок на Буковині», засноване 1908 р. з метою плекання національної свідомості греко-католицьких українців і заснування дівочого інтернату, який і утримує; Товариство «Жіноча Громада» на Буковині, засноване у 1906 р. з метою плекання національної свідомості, культури; засновувало захоронки в місті і в повітах; Кружок товариства «Жіноча Громада» на Буковині, заснований у 1906 р., мета і діяльність аналогічні власне товариству; «Поміч в Чернівцях», засноване у 1903 р., яке опікунських закладів не утримувало [4, арк. 15].

У списку загадані товариства «Шкільна поміч» (1902 р.), інтернат для хлопчиків («Українська бурса», заснований товариством «Народний дім»), хлопчачий інтернат, дівочий інтернат і український сирітський будинок (заснований під час російської окупації «Кружком українських жінок»). У звіті йшлося про дівочий інтернат «Товариства православних русинок на Буковині», в якому виховувалося 60 дівчаток, дитячий притулок з 30 сиротами, яких підтримували під час війни [4, арк. 16]. Подано список дітей Чернівецького сиротинця станом на вересень 1917 р., у ньому виховувалось 23 дитини у віці від 2 до 12 р. [4, арк. 20]. Український жіночий комітет під час війни утримував 2 притулки, в яких в різні роки окупації виховувалось від 20 до 60 дітей [4, арк. 23–24].

Сталий розвиток системи суспільної опіки дітей та молоді на Буковині відбувався на III етапі і характеризувався стабільним функціонуванням основних типів опікунсько-виховних установ, інших форм підтримки дітей та молоді. Наявність відповідної нормативно-правової бази, дієвий державний контроль за роботою опікунських закладів, їх фінансова підтримка забезпечили: створення належних умов для догляду, фізичного розвитку, навчання й виховання дітей-сиріт та позбавлених піклування батьків; поліпшення матеріальних умов життя й навчання малозабезпечених школярів; підтримку дітей з проблемами у фізичному й особистісному розвитку. Опікунсько-виховні установи у кінці XIX– першій третині XX ст. на Буковині диференціювались за наступними критеріями: за віровизнанням дітей; за статтю; відповідно до

того, хто був їх фундатором (держава, приватні особи, церква, національно-культурні товариства); за категоріями дітей, які знаходились у них (для сиріт, безпритульних та бездоглядних дітей; дітей з особливими потребами; новонароджених, яких покинули матері; незаконно народжених, підкинутих (знайдених); дітей війни, дітей біженців, дітей загиблих вояків).

Дослідженням встановлено, що Чернівецький дитячий будинок (дослівно з румунської «Центр для охорони дітей Чернівців») відкритий у 1937 р. згідно закону «Про захист прав матері та дитини» від 30.06.1937 р. У ньому здійснювалася «робота по вихованню та нагляду за незаконнонародженими дітьми, дітьми з найбідніших сімей, сиротами та за тими, що потрапляли в будинок з дитячих колоній повітів Буковини», тобто це був опікунський заклад краєвого значення. Архівні документи свідчать, що впродовж 1937–1940 р. у ньому перебувало більш ніж 150 вихованців, відомо, що 12 дітей було передано на виховання мешканцям краю.

Національні, релігійні громади і товариства не лише ініціювали відкриття й утримання опікунсько-виховних закладів, а й сприяли залученню громадськості до участі у різних видах опіки дітей та молоді (збір коштів, організація просвітницьких й розважальних заходів). Окрім того, активізувались науково-теоретичні розробки проблем суспільної опіки дітей та молоді педагогами та учасницями жіночого руху у краї (Л. Буковинка, М. Левицька, В. Лукашевич, М. Максимів, К. Малицька та ін.).

Педагогічні засади функціонування опікунсько-виховних закладів Буковини досліджуваного періоду реалізовувались у таких напрямках діяльності: опікунсько-доглядальницький (організація догляду, гігієнічно-медичного обслуговування), організаційно-опікунський (створення необхідних побутово-господарських й матеріальних умов життя, сприяння влаштуванню у родини), виховний (морально-релігійне, національно-патріотичне, трудове, гігієнічне, естетичне, корекційно-профілактичне виховання, формування основ правової поведінки), культурно-просвітницький (засвоєння норм колективного співжиття, правил поведінки, умінь встановлювати й підтримувати товариські стосунки; залучення до громадського життя, добродійної діяльності), освітній (забезпечення здобуття початкової та основ професійної освіти задля соціальної адаптації, подальшого самостійного життя; сприяння працевлаштуванню).

Форми, методи та засоби роботи залежали від мети та завдань опікунсько-виховного закладу, контингенту вихованців тощо. Організація спільної навчально-виховної та трудової діяльності, участь у релігійних обрядах і народних святах, загартувально-профілактичних заходах, залучення до самообслуговування, чергування, сільськогосподарської,

ручної праці та роботи у майстернях тощо були основними організаційними формами діяльності опікунсько-виховних закладів, а розповсюдженими методами роботи з вихованцями – бесіда, привчання, демонстрування, доручення, педагогічна вимога, метод прикладу, інструктаж, громадська думка тощо. Серед засобів опікунсько-виховної роботи перевага надавалася молитві, релігійному співу, грі, прогулянкам, фізичним вправам, загартуванню, важливе значення мали побут, природа, дитяча книжка, казка, колискова тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на Буковині упродовж кінця XIX – першої третини XX століття суспільна опіка дітей та молоді розвивалась у конкретних соціально-політичних умовах; сформувалась система опікунсько-виховних закладів, інших форм опіки кризових категорій. Упродовж трьох виокремлених етапів відбувались кількісні та якісні зміни, удосконалювався педагогічний інструментарій опікунської діяльності. Дослідження не вичерпує усіх аспектів аналізованої проблеми, подальшої розробки потребують питання розвитку сімейного опікунства у краї, підготовки фахівців для роботи в опікунсько-виховних закладах, внеску окремих освітян та громадських діячів у розвиток суспільної опіки дітей та молоді наприкінці XIX – у першій третині XX ст. та ін.

Список використаних джерел

1. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО). Ф. 2 – Оп. 1. – Спр. 276. Закон и доклады исполнительного комитета ландтага Буковины и его отделов о финансовом состоянии дома сирот (1896 г. – 1902 г.), 174 л.
2. ДАЧО. – Ф. 43. – Оп. 1. – Спр. 619. Отчет начальницы детского приюта в г. Черновцах о финансовой деятельности приюта во время войны (30.04. 1920 г. – 22.03. 1922 г.), 6 л.
3. ДАЧО. – Ф. 211. – Оп. 1. – Спр. 11790. Сообщение Черновицкому городскому школьному совету о переводе детского дома г. Черновцы из ведения украинского общества «Товарищество Мироносиц» в ведение общества «Жіноча громада» (1911 г.), 2 л.
4. ДАЧО. – Ф. 310. – Оп. 3. – Спр. 3. Дело о выделении денежных субсидий обществам и интернатам по оказанию помощи украинцам. Список детей украинских домов-сирот (1919 г.), 24 л.
5. Мійське шкільництво в Чернівцях // Буковина. – 1906. – № 45. – С. 1–2.
6. Янкович О. І. Історія соціальної педагогіки/соціальної роботи: навч.-метод. посібник /О. І. Янкович, В. А. Поліщук. – Тернопіль : ТНПУ, 2004. – 394 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Derzhavnyj arhiv Chernivec'koi' oblasti (DAChO). F. 2 – Op. 1. – Spr. 276. Zakon y doklady uspolnytel'nogo komyteta landtaga Bukovyny y ego

- otdelov o fynansovom sostojanny doma syrot (1896 g. – 1902 g.), 174 l.
2. DACHO. – F. 43. – Op. 1. – Spr. 619. Otchet nachal'nycy detskogo pryjuta v g. Chernovcah o fynansovoj dejatel'nosti pryjuta vo vremja vojny (30.04. 1920 g. – 22.03. 1922 g.), 6 l.
 3. DACHO. – F. 211. – Op. 1. – Spr. 11790. Soobshhenye Chernovyckomu gorodskomu shkol'nomu sovetu o perevode detskogo doma g. Chernovcy uz vedeniya ukraynskogo obshhestva «Tovaryshhestvo Myronosyc» v vedenye obshhestva «Zhinocha gromada» (1911 g.), 2 l.
 4. DACHO. – F. 310. – Op. 3. – Spr. 3. Delo o vydelenyy denezhnyh subsidyj obshhestvam y ynternatam po okazanyju pomoshhy ukrayncam. Spysok detej ukraynskyyh domov-syrot (1919 g.), 24 l.
 5. Mijs'ke shkil'nyctvo v Chernivcjah // Bukovyna. – 1906. – № 45. – S. 1–2.
 6. Jankovych O. I. Istorija social'noi' pedagogiky/social'noi' roboty: navch.-metod. posibnyk /O. I. Jankovych, V. A. Polishhuk. – Ternopil' : TNPU, 2004. – 394 s.

Kobylanska L., Marchuk M. The social care of children and youth in Bukovina at the end of XIX – the first third of the twentieth century in the context of social work in Ukraine. The paper presents a historical and pedagogical analysis of social care for children and youth in Bukovina at the end of XIX – the first third of the XX century. A periodization and the peculiarities of the theory and practice of different categories of social care for children and youth in educational institutions, trustees edge. The peculiarities of development of the theory and practice of social care for children and youth in the Trustees and educational institutions of the region (the organic combination of state, religious and public-private forms of care, legislative support of tutorial and educational institutions, the differentiated nature of acquisition and operation of custodial institutions etc.) were highlighted on the base of proposed periodization. The authors identified the following consecutive stages of development of social care of children and youth in Bukovina at the end of XIX - the first third of the twentieth century: I – 1896–1914 – Phase of development of the theory and practice of social care in Bukovina; II – 1914–1924 – Stage of improvement of theoretical principles and practice of trustees and educational work in the region, III – 1924–1940 – Stage of sustainable development system of social care of children and youth in Bukovina.

It was determined that the main types of guardians and educational institutions were children's wards, kindergartens (for preschoolers); shelters for children (for natural and social orphans); bursa, boarding schools, hostels, convicts, dormitories (for school and working youth); special boarding school (for blind and deaf children); reformatory with correctional and pedagogical direction (for teens with deviant behavior). It was found that the main directions of tutorial and educational work, content and organizational

principles of functioning of orphanages, shelters, correctional and specialized agencies working in Bukovina in the study period showed qualitative changes in the development of social care for children and youth.

Key words: social care of children and youth, children-orphanes, trustees and educational institutions, shelters, orphanages, public and private initiative, Bukovina, public schooling.

Отримано 30.03.2016

УДК 36:[37/015/3:170221]

І. В. Ковальчук
martinn195@mail.ru

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ДІТЕЙ

Ковальчук І. В. Технології соціальної роботи з формування патріотизму дітей. У статті підкреслена актуальність проблеми патріотичного виховання дітей. Починаючи від освіти Стародавньої Греції і до наших днів народ дбав про самозбереження, примноження національних багатств. Для українців переломними періодами у формуванні патріотизму стали період Козаччини та злам ХІХ – ХХ століття, коли територія України була поділена між різними державами в результаті військових подій. Автор статті прагне підкреслити, що незважаючи на територіальну роз'єднаність українці завжди прагнули до єдиної держави, ревно плекали українську мову, культуру, традиції і це допомогло зберегти націю. На сьогодні основні завдання виховання підростаючого покоління визначено в основних документах про виховання. Концепції наголошують на необхідності формування у молодого покоління громадянської позиції, національної свідомості, планетарного мислення. Автор визначає особливості формування патріотизму на кожному віковому етапі розвитку дитини. Окрім того названо і коротко схарактеризовано основні технології соціальної роботи, що можуть бути застосовані у формуванні патріотизму не лише дітей, але й дорослого населення країни: соціальна діагностика, соціальна корекція, соціальна реабілітація, соціальний контроль, соціальна профілактика. Зазначено, що роль соціальних технологій виховання патріотизму зростає в умовах сьогодення у зв'язку із ситуацією на Сході України.

Текст оговорює доцільність вдосконалення змісту соціальних технологій формування патріотизму, відповідно до завдань соціалізації у